

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้วิจัยทำประมวลศัพท์ เรื่อง “ประมวลศัพท์เฉพาะทางด้านคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการ” เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ศัพท์ภาษาอังกฤษเฉพาะด้านเกี่ยวกับอุปกรณ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการตลอดจนวิเคราะห์การใช้ประมวลศัพท์ในการแปลงานจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ในที่นี้ ประมวลศัพท์ หมายถึง ชุดของศัพท์ที่ใช้ในสาขาวิชาเฉพาะเดียวกันและมีความสัมพันธ์ทางมนทัศน์ (ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2550; Cabré, 1999, p. 32; Sager, 1990, p. 3; Somers, 1996, pp. 16-17)

ถึงแม้ว่าประมวลศัพท์เป็นการรวบรวมศัพท์เฉพาะสาขาเช่นเดียวกับที่พจนานุกรมทั่วไปรวบรวมคำ แต่ประมวลศัพท์มีลักษณะแตกต่างจากพจนานุกรมทั่วไป กล่าวคือ ประมวลศัพท์ให้รายละเอียดเกี่ยวกับศัพท์มากกว่าพจนานุกรมทั่วไป ประมวลศัพท์ให้รายละเอียดเกี่ยวกับ คำแปล ประเภทของคำ อรรถลักษณะ มโนทัศน์สัมพันธ์ คำอธิบาย ตัวอย่างประโยค และลักษณะทางภาษาศาสตร์ เช่น ประมวลศัพท์เบื้องต้นทางด้านคอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาสำหรับคนสายตาพิการ ของ วิมลวรรณ อังสุวรรณ (2550) ให้รายละเอียด “Braille” ไว้ดังนี้

“Braille” แปลว่า อักษรเบรลล์ เป็นคำนาม หมายถึง อักษรที่คนสายตาพิการใช้มีลักษณะเป็นตัวนูน มีความสัมพันธ์แบบ G - S ย่อมาจาก Generic – Specific หมายถึง มโนทัศน์หนึ่งเป็นประเภทของอีกมโนทัศน์หนึ่ง กล่าวคือ อักษรเบรลล์ (Braille) เป็นผลลัพธ์ประเภทหนึ่งของโปรแกรมแปลเบรลล์ นอกจากนี้ “Braille” เป็นการสร้างคำโดยการนำชื่อเฉพาะมาใช้ทั่วไป กล่าวคือ ในอดีต Braille เป็นนามสกุลของผู้สร้างอักษรสำหรับคนสายตาพิการ ต่อมาใช้คำดังกล่าวเป็นชื่ออักษรสำหรับคนสายตาพิการ นอกจากนี้ ศัพท์ดังกล่าวมักปรากฏร่วมกับคำกริยา “translate” เช่น Windows users to translate text files to grade I braille and grade II braille files to text without dealing. เป็นต้น

ส่วนพจนานุกรมทั่วไปให้รายละเอียด “Braille” โดยกล่าวถึง ประเภทของคำ นิยาม และตัวอย่างประโยค เช่น “Braille” เป็นคำนาม หมายถึง ตัวหนังสือนูนสำหรับคนตาพิการ และชื่อผู้สร้างตัวหนังสือดังกล่าว (วิทย์ เทียงบุญธรรม, 2545, น. 83) ส่วนพจนานุกรม Cambridge Dictionaries Online (2008) กล่าวว่า “Braille” เป็น noun [U] หมายถึง a system of printing for

blind people, in which each letter is represented as a raised pattern which can be read by touching with the fingers: เช่น The book has been printed in six languages and in braille. เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ในแง่ของวิธีวิทยาและการนำเสนอ การประมวลศัพท์ใช้คลังข้อมูลภาษาเป็นแหล่งข้อมูลและมีการคัดเลือกศัพท์ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน กล่าวคือ การประมวลศัพท์จะเริ่มจากการศึกษามโนทัศน์ แล้วกำหนดศัพท์ให้มโนทัศน์นั้น หรือดูว่าศัพท์นั้น แสดงมโนทัศน์อะไร และมโนทัศน์สัมพันธ์กันอย่างไร แล้วนำเสนอตามกลุ่มมโนทัศน์นั้น ๆ ส่วนการทำพจนานุกรมนั้นเริ่มจากการศึกษาคำ และกำหนดลักษณะการใช้ตามหน้าที่และความหมายของคำ แล้วนำเสนอตามลำดับอักษร (วิโรจน์ อรุณมานะกุล, 2551; Cabré, 1999; POINTER, n.d.)

ในปัจจุบันมีประมวลศัพท์เฉพาะด้านหลากหลายสาขา เช่น ประมวลศัพท์ด้าน คอมพิวเตอร์ (พัชรินทร์ เจียรกุลชื่น, 2546; หทัยทิพย์ วงศ์กิตติกำจร, 2546) ประมวลศัพท์ด้าน กฎหมาย (ชุดิมา เตชะพิรุฬห์, 2550; พิมพ์ใจ สุรินทร์เสรี, 2549; ภาษิณี จุลละสร, 2544; วาจิต เอี่ยมอิสระโยธิน, 2550; สิทธิคุณ ชื่นชมรัตน์, 2545) นอกจากนี้ ยังมีประมวลศัพท์สาขาอื่น ๆ (กรรณก จิรพชรพงศ์, 2550; กิตติวรรณ ชิมตระการ, 2550; ขวัญชนิตร์ สุทธิสารสุนทร, 2546; จันทรมาส สาณะเสน พันธุ์คำ, 2544; จินดา เตชะรุ่งเรืองกิจ, 2545; พลอยแสง เอกญาติ, 2544; พิมพ์นิ อินทราชัย, 2546; พุทธิสิริ ลักษณะ, 2550; รัตนา เอื้อวิทยา, 2544; วิวรรณ วงศ์ทองศรี, 2546; ศุภิพร สุทธิเมธากร, 2544; สมใจ เกษเกษม, 2548; สุรพัฒน์ โพธิ์แสน, 2546; นิมพรรณ รักแต่งาม, 2544; อชิรวุธ สุพรรณเภสัช, 2550)

อย่างไรก็ดี ยังปรากฏการประมวลศัพท์เฉพาะด้านสำหรับคนสายตาพิการในสาขา คอมพิวเตอร์ไม่มากนัก วิมลวรรณ อังสุวรรณ (2550) ได้ประมวลศัพท์เบื้องต้นทางด้าน คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาสำหรับคนสายตาพิการ แต่การประมวลศัพท์ดังกล่าวยังไม่ลุ่มลึกเท่าที่ ควรเนื่องจากมีศัพท์เฉพาะเพียง 30 คำเท่านั้น อีกทั้งลักษณะของกลุ่มตัวอย่างไม่หลากหลาย ข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากคู่มือการใช้อุปกรณ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการเพียงไม่กี่ ประเภท ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะรวบรวมศัพท์เฉพาะในสาขาดังกล่าวให้มากขึ้นโดยการคัดเลือก กลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายยิ่งขึ้น และวิเคราะห์ศัพท์เฉพาะในเรื่องการให้คำแปลเป็นภาษาไทย การจำแนกประเภทของคำ การให้นิยาม ความสัมพันธ์ของศัพท์นั้น ๆ กับศัพท์อื่น ๆ และลักษณะ ทางภาษาศาสตร์ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าประมวลศัพท์เฉพาะทางด้านคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตา พิการน่าจะเป็นประโยชน์ในการแปลทั้งจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและจากภาษาไทยเป็น ภาษาอังกฤษ และเป็นแนวทางในการประมวลศัพท์ต่อไป (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อ 1.6)

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ศัพท์ภาษาอังกฤษเฉพาะด้านเกี่ยวกับอุปกรณ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการในเรื่องการให้คำแปลเป็นภาษาไทย การจำแนกประเภทของคำ การให้คำนิยาม ความสัมพันธ์ของศัพท์นั้น ๆ กับศัพท์อื่น ๆ และลักษณะทางภาษาศาสตร์
2. เพื่อวิเคราะห์การใช้ประมวลศัพท์เฉพาะทางด้านคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการในฐานะทรัพยากรการแปลที่ใช้ในการแปลงงานจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

1.3 สมมติฐานในการวิจัย

1. การประมวลศัพท์ช่วยให้ทราบการให้คำแปลเป็นภาษาไทย การจำแนกประเภทของคำ การให้คำนิยาม ความสัมพันธ์ของศัพท์นั้น ๆ กับศัพท์อื่น ๆ และลักษณะทางภาษาศาสตร์ของศัพท์ภาษาอังกฤษเฉพาะด้านเกี่ยวกับอุปกรณ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการ
2. การประมวลศัพท์เฉพาะทางด้านคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการเป็นทรัพยากรการแปลประเภทหนึ่งที่จะช่วยในการแปลงจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

1.4 คำถามในการวิจัย

1. ศัพท์ภาษาอังกฤษเฉพาะด้านเกี่ยวกับอุปกรณ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการ มีการให้คำแปลเป็นภาษาไทย การจำแนกประเภทของคำ การให้คำนิยาม ความสัมพันธ์ของศัพท์นั้น ๆ กับศัพท์อื่น ๆ และลักษณะทางภาษาศาสตร์อย่างไร
2. ประมวลศัพท์เฉพาะทางด้านคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการเป็นทรัพยากรการแปลประเภทหนึ่งที่จะช่วยในการแปลงจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษอย่างไร

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

ในการประมวลผลครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกข้อมูลซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับอุปกรณ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาทิการทั้งที่เป็นคู่มือ โฆษณา และบทความจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ อินเทอร์เน็ตและซีดีรอม เป็นกลุ่มตัวอย่างในการสร้างคลังข้อมูลภาษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

คลังข้อมูลภาษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ประกอบด้วยคำที่ปรากฏจริง (word token) 426,684 คำ และคำที่ปรากฏไม่ซ้ำกัน 9,232 คำ

เหตุที่ผู้วิจัยสร้างคลังข้อมูลภาษาที่มีขนาดของคำ 426,684 คำ เพื่อให้ได้ศัพท์และตัวอย่างประโยคที่หลากหลาย

จำนวนศัพท์เฉพาะ

ประมวลศัพท์นี้ประกอบด้วยมโนทัศน์ 54 มโนทัศน์และศัพท์เฉพาะ 62 คำ

เหตุที่ผู้วิจัยรวบรวมศัพท์ 62 คำเพราะศัพท์เหล่านี้เป็นศัพท์เฉพาะด้านที่มีเนื้อหาครอบคลุมมโนทัศน์สำคัญ ๆ ครบถ้วน อีกทั้งผู้วิจัย ให้ข้อมูลด้านเนื้อหาและการใช้อย่างละเอียด

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ใช้หรือมีความเกี่ยวข้องกับอุปกรณ์คอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาทิการอาจเป็นคนสายตาทิการเอง หรือคนที่ต้องทำงานในสาขานี้ เช่น ครูผู้สอนนักเรียนสายตาทิการ เป็นต้น เนื่องจากคู่มือและบทความเกี่ยวกับอุปกรณ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาทิการส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้นบุคคลเหล่านี้น่าจะใช้ประมวลศัพท์เล่มนี้เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น

2. ผลการวิจัยเป็นแหล่งอ้างอิงสำหรับค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับศัพท์ภาษาอังกฤษเฉพาะด้าน เกี่ยวกับอุปกรณ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการ

3. ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการแปลข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอุปกรณ์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับคนสายตาพิการทั้งจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยเนื่องจากประมวลศัพท์ดังกล่าวช่วยให้ผู้แปลเข้าใจความหมายของภาษาต้นฉบับและการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษเพราะประมวลศัพท์ดังกล่าวช่วยให้ผู้แปลใช้รูปแบบทางไวยากรณ์และการปรากฏร่วมของคำได้ถูกต้อง

4. ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการประมวลศัพท์ต่อไป

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ประมวลศัพท์ หมายถึง ชุดของศัพท์ที่ใช้ในสาขาวิชาเฉพาะเดียวกันและมีความสัมพันธ์ทางมนทัศน์ (ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2550; Cabré, 1999, p. 32; Sager, 1990, p. 3; Somers, 1996, pp. 16-17)

2. ศัพท์วิทยา (terminology) หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวม การอธิบาย การประมวลผล และการนำเสนอศัพท์หรือคำที่อยู่ในขอบเขตการใช้เฉพาะสาขาของภาษาหนึ่ง ๆ (Sager, 1990, p. 3)

3. คลังข้อมูลภาษา (corpus) หมายถึง ข้อมูลภาษาเขียนหรือภาษาพูด ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้จริงและเก็บรวบรวมอยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์ในปริมาณที่มากพอตามเงื่อนไขที่กำหนดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาเรื่องภาษาในด้านต่าง ๆ โดยมักใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เรียกว่า คอนคอร์แดนซ์ (concordance) เป็นเครื่องมือในการค้นหาคำหรือข้อความในคลังข้อมูลภาษา นับความถี่คำนวณค่าทางสถิติและแสดงผลเป็นรายการของคำที่ต้องการสืบค้นในรูปแบบ KWIC (Key Word In Context) ที่แสดงคำที่สืบค้นไว้เป็นแนวตรงกันตรงกลางหน้า พร้อมบริบทที่ปรากฏด้านซ้ายและด้านขวา และสามารถจัดเรียงรายการในรูปแบบต่าง ๆ ได้ จึงช่วยให้เห็นการปรากฏร่วมของคำต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน (ปริมา มัลลิกะมาส, 2549; วิโรจน์ อรุณมานะกุล, 2545; Bowker & Pearson, 2002; Kennedy, 1998; Stubbs, 2001)

4. ศัพท์ (term) หมายถึง รูปคำหรือสัญลักษณ์ทางภาษาที่ใช้เพื่ออ้างอิงถึงมนทัศน์ในสาขาวิชาเฉพาะด้าน (ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2550; International Standard, 2000a; Sager, 1990, p. 19; Pearson, 1998, p. 12)

5. มโนทัศน์ (concept) หมายถึง หน่วยความคิดซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในความคิดและมีลักษณะเป็นนามธรรมเพื่อนำมาใช้แทนภาพหมวดหมู่ของวัตถุ มโนทัศน์ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ที่วัตถุในหมวดหมู่หนึ่งมีร่วมกัน (Antia, 2000, p. 82; Cabré, 1999, p. 42; International Standard, 2000b, p. 5; Sager, 1990, p. 23)

6. มโนทัศน์สัมพันธ์ (conceptual network) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์แต่ละมโนทัศน์ที่อยู่ในขอบเขตของประมวลศัพท์ที่สร้างขึ้น ผู้จัดทำประมวลศัพท์จะต้องค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ต่าง ๆ และกำหนดมโนทัศน์สัมพันธ์นี้จากหลักของเหตุผลและเป็นที่ยอมรับได้ของผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ (ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2550)

7. การสกัดศัพท์ (terminological extraction) หมายถึง การเลือกคำต่าง ๆ ที่พบในคลังข้อมูลภาษา โดยที่พิจารณาแล้วเห็นว่าคำเหล่านั้นเป็นศัพท์เฉพาะทางของสาขาวิชาหรืออยู่ในขอบเขตของงานที่ต้องการทำประมวลศัพท์

8. การประมวลศัพท์เป็นระบบ หมายถึง การประมวลศัพท์ที่มีการสร้างคลังข้อมูลภาษาเป็นแหล่งทรัพยากร ขนาดของประมวลศัพท์มักใหญ่กว่าประมวลศัพท์เฉพาะกรณีและมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างประมวลศัพท์ในสาขาวิชาเฉพาะ (Cabré, 1999)

9. คนสายตาดำเนินการ (visually impaired) หมายถึง คนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ซึ่งจำแนกเป็น 2 กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ คนสายตาดำเนินการ หมายถึง คนที่ไม่มีความสามารถในการมองเห็นเลย หรือมีความสามารถในการมองเห็นอยู่บ้างแต่น้อยมาก สามารถมองเห็นวัตถุได้อย่างชัดเจนเมื่ออยู่ห่างจากวัตถุในระยะไม่เกิน 20 ฟุต และคนสายตาดำเนินการเลือนราง หมายถึง คนที่มีความสามารถในการมองเห็นอยู่บ้าง แต่จะเห็นวัตถุได้อย่างชัดเจนเมื่ออยู่ห่างจากวัตถุในระยะระหว่าง 20 ฟุต จนถึง 70 ฟุต (ผดุง อารยะวิญญู, 2533, น. 69-82)

1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น

กลุ่มตัวอย่างของคลังข้อมูลภาษานี้เขียนโดยผู้เชี่ยวชาญและเจ้าของภาษาอังกฤษด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้ภาษาที่ใช้เป็นธรรมชาติและเป็นภาษาที่คนในวงการใช้จริง